

Ett magasin och kvarn & en spannmålssilo

– En introduktion till Bygglandområdet i Höörs kommun

Bygglandområdet. Fastigheterna Rävén 1 och Bävern 10, Höörs kommun.
Kultur- och fritidsnämnden, Miljö- och byggnadsnämnden
Text: Helen Carlsson. Foto: Helen Carlsson och Staffan Olofsson

Spannmålskvarnen är centralortens idag äldsta industribyggnad. Sannolikt uppfördes den som magasin i slutet av 1800-talet. I byggnaden har spannmål till djur krossats och malts och utsäde har betats. Dessförinnan har det funnits en lantmannaaffär här och sannolikt även en madrassfabrik. Taket har under senare tid lyfts i väst och byggnaden har byggts till med ett större väderskydd. Kvarnen står som en symbol för det stora uppsving tätorten fick i och med järnvägens ankomst.

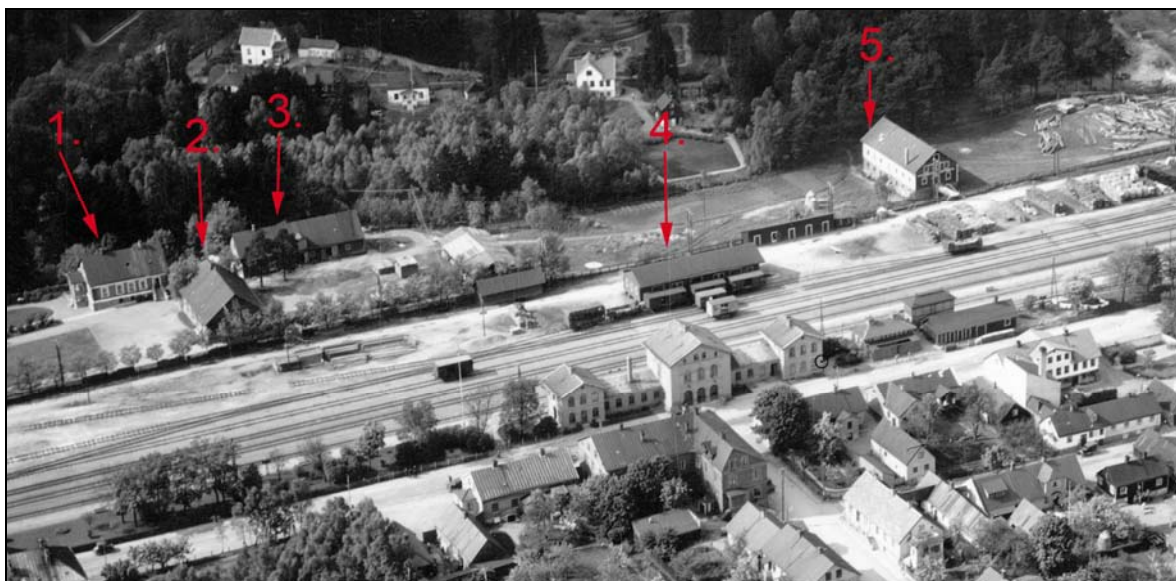
Inledning

Firma J. Ljungh grundades 1863 av Anders Hansson i annat namn och är Höörs äldsta företag inom handelssektorn. Förutom att bedriva handel med trävaror och spannmål har företaget bedrivit småskalig industriell verksamhet med bland annat framställning av djurfoder och utsädesrensning. År 1974 bytte företaget namn från AB Ljungh till Byggland. Företaget har haft sin verksamhet på Bangårdsgatan mittemot järnvägsstationen från 1930-talet till 2009. Bebyggelsen på det gamla Byggland, inte minst kvarnen från slutet av 1800-talet och spannmålssilon från mitten av 1950-talet, utgör en viktig industrihistorisk länk med direkt koppling till Höörs identitet som stationssamhälle.

Kulturhistorisk utredning

År 2009 flyttade Byggland sin verksamhet från det gamla Bygglandområdet, mittemot Höörs järnvägsstation. Höörs kommun köpte marken, Råven 1 och Bävern 10, vilken nu är föremål för ny planläggning och exploatering. Till fastighet Bävern 10 hör även den magasinsbyggnad där Combat Zone tidigare hade sin verksamhet och till fastighet Råven 1 hör även Pågakiosken. Med anledning av den nya planläggningen av Bygglandområdet har en kulturhistorisk utredning av fastigheterna Råven 1 och Bävern 10 genomförts: *En länk till Höörs industriella kulturarv. Bygglandområdet i Höörs kommun.*

I denna folder riktas uppmärksamheten på magasins- och kvarnbyggnaden (kvarnen) och silon, de två byggnader som bedöms vara mest bevarandevärda ur kulturhistorisk synvinkel. För källangivelser se kulturhistorisk utredning *En länk till Höörs industriella kulturarv.*

Järnvägsområdet på 1930-talet. Till vänster i bilden (nr.1) syns barnhemmet (rivet 1970), nuvarande Pågakiosk (nr. 2), den byggnad som Firma J. Ljungh kom att använda som magasin och stall (nr. 3, nerbrunnet). På bilden syns också det 1992 rivna godsmagasinet (nr. 4) mitt emot stationshuset. Uppe till höger syns magasins- och kvarnbyggnaden från sent 1800-tal (nr. 5). Bilden är beskuren. Flygfoto ur Hörs kommunarkiv.

Stationssamhället – En tillbakablick

Året då allting tog sin början

Den 4 oktober år 1858 rullade det första tåget in på Hörs station, efter att sträckan Örtofta-Eslöv-Höör blivit färdig. Höör är Skånes geografiska mittpunkt och Höör var tänkt att bli landskapets ledande järnvägsknut med bibanor som grenade ut åt olika håll. Därav den ståtliga stationen uppförd 1856-58, som blev landets elfte i ordning och Skånes tredje efter Malmö och Lund. Hörs stationshus togs i bruk tre år efter "Centralen" i Stockholm.

Stationssamhället förlades på obruten mark skänkt av Åkersberg, en kilometer från den gamla kyrkbyn. Sedan stambanan dragits fram till Höör började bebyggelsen vid järnvägsstationen, som inleddes på gård nr 5 som var säterigården Åkersberg. Stationssamhällets bebyggelse var länge ganska obetydlig. På 1860-talet utgjordes den av en gård och några bostadshus, till stor del koncentrerade till nuvarande kvarteret Ljungen. Hit sökte sig framför allt hantverkare, handlande och tjänstemän vid järnbanan. Precis som andra skånska stationssamhällen fick Höör en representativ framsida och en funktionell baksida. På framsidan förlades stationshus, järnvägsgata, affärer och officiella byggnader. Bangård och bebyggelse med verkstads-kvarter, bland annat det nuvarande Bygglandområdet, placerades på baksidan.

En viktig handelsplats under hela 1800-talet var Gamla Torg, kring kyrkan och gästgiveriet. I och med järnvägens ankomst utvecklades handels- och hantverksverksamheten i Höör. Handelsverksamheten kom allt mer att koncentreras till stationsområdet.

Familjen Hansson och Ljungh på söndagsutflykt. Stående fr v: Jöns Ljungh, Bengta Ljungh, Anders Hansson. Foto från 1890-talet. Ur Knut Jönssons bildsamling. Höörs kommun.

Byggland – En tillbakablick

Virke från Småland, spannmål, öl, porter och kokat kaffe

Lantbrukare Anders Hansson föddes 1827 i Östra Karaby. År 1861-62 köpte Anders Hansson en fastighet av säterigården Åkersberg och flyttade till Höör. På fastigheten lät Hansson uppföra en kringbyggd gård av virke från Småland. När huset stod klart fanns en hel del överblivet timmer, som grannarna inte var sena att lägga anbud på. Hansson tog därför hem ytterligare virke från Småland, vilket var upprinnelsen till Lantbrukare Hanssons trävirkeshandel, sedermera Firma J. Ljungh, eller Byggland.

Inte ovanligt betalade bönderna med spannmål i stället för pengar. Så kom det sig att Anders Hansson började bedriva handel också med denna vara. År 1867 fick Hansson tillstånd att även sälja öl, bier, dricka, porter och kokat kaffe. Sålunda etablerades en handel som sålde byggnadsmaterial och spannmål och hade handelsrättigheter. Tillsammans med sin make, Jöns Ljungh, övertog Anders Hanssons äldsta dotter, Bengta, så småningom faderns trävirkes- och spannmålshandel. Paret fick två barn, Maj och Gert. År 1919 gick sonen, Kapten Gert Ljungh, in som delägare i Firma J. Ljungh, som saluförde ”byggnadsmaterialier, spannmål- och foderämnen, mjöl- och konstgödning”. Under 1930- och 40-talen flyttades verksamheten successivt till nya lokaler vid Bangårdsgatan, norr om järnvägsstationen, det som blev Bygglandområdet. År 1955 registrerades Aktiebolaget J. Ljungh. 1979 delades företaget i två bolag, ett med inriktning på byggmarknaden och ett på lantbruket.

Magasins- och kvarnbyggnad från slutet av 1800-talet. Funktionell bruksarkitektur i tegel och trä. Överst: detalj av gjutjärnsfönster i bottenvåningen. Naturstensgrunden är typisk för Höör. Foto: Staffan Olofsson.

Magasins- och kvarnbyggnad och spannmålssilo

Områdets två äldsta byggnader är Pågakioskbyggnaden och kvarnen, enligt muntliga uppgifter uppförd under 1880-90-talen, sannolikt som ett magasin. Kring år 1904-05 hade "Utsädesförädling, aktiebolaget Landtmanna-affären i Höör" verksamhet i byggnaden. Senare användes byggnaden, åtminstone bottenvåningen, sannolikt för madrassstillverkning. Byggnadens senaste användningsområde var eldriven kvarndrift och utsädesrensning. Omkring 1954 uppfördes spannmålssilon, som byggdes ihop med kvarnen.

Magasins- och kvarnbyggnaden då och nu. Bottenvåningen. Murade stödvalv om 1,5 stens bredd bär upp ovanvåningen. Konstruktionen med längsgående stöd under långa golvbjälkar är tidigmedeltida. Byggnaden från sent 1800-tal har haft flera användningsområden: magasin, lantmannaaffär, madrassfabrik och kvarn. Senast användes byggnaden som kvarn. Överst: Från madrassstillverkningens dagar finns ett foto bevarat, från åren strax före 1920-talet, tidigast 1915. Av bilden att döma rörde det sig om en hantverksmässig tillverkning av madrasser. Ur Knut Jönssons bildsamling, Höörs kommun. Underst: magasinets bottenvåning är i dag belamrad med föremål. Foto: Staffan Olofsson.

Överst: **Kvarnen**: På andra våningsplan finns tydliga spår efter den tidigare spannmålshanteringen. Underst: Det torde ha varit en stor händelse då köpingens första och enda **spannmålssilo** uppfördes omkring 1954 och byggdes ihop med kvarnen. Så gott som alla svenska silor byggdes ungefär vid den här tidpunkten, under 1950-70-talen. Silon på Byggland består av fyra cylindriska silotorn. Två av tornen är hela enheter, de två andra är skiktade i vardera sex enheter. I likhet med andra silobyggnader utgör Höörs silo ett agrart minnesmärke från modernismen. Den säregna takformen och de något anspråkslösa dimensionerna utmärker den från andra silor.

Två agrara minnesmärken

Magasins- och kvarnbyggnaden och spannmålssilon

Att knyta historien till en plats ger de lokala berättelserna mening. Till lantbrukare Anders Hansson och Firma J. Ljungh, sedermera Byggland, finns många berättelser knutna; berättelser som kan relateras till och hör ihop med de byggnader där verksamheten ägde rum.

I magasins- och kvarnbyggnaden och spannmålssilon finns fortfarande tydliga spår efter spannmålshanteringen. Detta i sig gör båda dessa byggnader högst bevarandevärda. Kvarnen och silon utgör därtill en **karaktäristisk och miljöskapande helhet**. Tillsammans ger de en bild av spannmålshanteringens utveckling under drygt 70 år, från det sena 1800-talets magasin i trä och tegel till 1950-talets mindre silobatteri i betong. Kvarnen ger ett ålderdomligt intryck, medan silon med sitt råa uttryck minner om den moderna tidens intåg. Vid ett bevarande av kvarnbyggnad och spannmålssilo kommer vi på ett ytmässigt begränsat område att finna årsringar från tre sekler – sent 1800-tal, 1900-tal och tidigt 2000-tal – efter det att området nybebyggts.

Huvudargumentet för ett bevarande av delar av bebyggelsen är byggnadernas **stora samhällshistoriska och lokalhistoriska värden**. AB J. Ljungh, sedermera Byggland, startade sin verksamhet på 1860-talet och är Höörs äldsta företag inom handelssektorn. Företaget bedrev också en industriell verksamhet. Kvarn- och magasinsbyggnaden är centralortens idag äldsta bevarade industribyggnad. Tillsammans med silon utgör kvarnen en viktig länk till Höörs industriella och agrara kulturarv. Stationssamhällets struktur där järnvägsdragningen främst ses i uppdelningen av en representativ framsida och en funktionell baksida har av Länsstyrelsen i Skåne utpekats som särskilt värdefull i kulturhistoriskt avseende. Bebyggelsen på Byggland utgör synliga spår efter baksidans funktionella bebyggelse, i kontrast till framsidans officiella byggnader.

Byggnadstekniskt sett är inte minst kvarnbyggnaden enkel men ändamålsenlig, samtidigt som det finns en omsorg om materialval och utformning av exempelvis snickeridetaler. Såväl kvarn som silo har **byggnadshistoriska och byggnadsteknikhistoriska värden**. Framför allt kvarnen, ursprungligen byggd som magasin, bedöms också ha **höga bruksvärden**. Ändamålsenlighet och hållbarhet var ledord vid uppförandet.

Bebyggelsen på Byggland har höga **traditionsvärden, identitetsvärden, kontinuitetsvärden och symbolvärden**. Verksamheten med trävaru- och spannmålshandling, som en gång började med Anders Hanssons hästskjutstransporter till Småland, och i dag bedrivs under namnet XL Byggland står för en obruten handels- och tillverkningsstradition på 148 år. Bebyggelsen står som en symbol för tätortens stora uppsving i samband med järnvägens ankomst 1858, men också den omfattande trävaru- och spannmålshandel som anlades vid de skånska stationssamhällena vid järnvägarnas utbyggnad, inte bara i Höör. Spannmålssilon symboliserar dessutom 1900-talets effektivisering av jordbruket.

Kvarnen och silon har tillsammans höga **pedagogiska värden**, då de illustrerar spannmålshandlingens utveckling. Såväl äldre som yngre rensningsmaskiner finns bevarade. Hos kvarnen tydliggörs också **kvalitetsbegrepp** som slitstyrka, hållbarhet och funktionsduglighet. Byggnadstekniskt hållbara konstruktioner och hög virkeskvalitet borgar för byggnadens hållbarhet. Omsorgen om detaljer vittnar om de estetiska krav som gällde för äldre byggnadstradition. Häri finns också **estetiska värden**.